

„Lietuvos“ kino teatras: memorialinis kultūrinės miesto funkcijos modelis

Pranešimas skaitytas jaunųjų mokslininkų konferencijoje
„K. Šešelgio skaitymai 2006“, VGTU. Vilnius, 2006 sausis

Turbūt nesuklysimė pasakę, kad besiformuojančių lietuviškų kultūrinių industrijų centre paskutiniuosius metus (2000-2005) bene aktyviausiai reišėsi „Lietuvos“ kino teatras. Šis kultūros centras, šiemet minėdamas 40-ies metų jubiliejų, jau spėjo tapti ir tipiniu kultūrinės funkcijos nykimo, ir analogų neturinčio kovos už visuomenines erdves pavyzdžiu. Būtų įdomu panagrinėti šio precedento „populiarumo“ priežastis. Juolabiau, į šią problemą žvelgiant ne tik politiniu ar socialiniu aspektu, vedančiu į neišvengiamą politinių sprendimų ir visuomenės lūkesčių konfrontaciją.

Urbanistiniame Vilniaus kultūrinės funkcijos žemėlapyje „Lietuvos“ kino teatras vaidina išties ryškų vaidmenį. Būdamas pačiame miesto centre, o tiksliau – ribos tarp Senamiesčio ir Naujamiesčio zonoje (urbanotektoniniame lūžyje), jis neabejotinai priskirtinas instituciniam modeliui. Dar daugiau – kaip kultūros centras, jis neatsiejamas ne tik nuo savo pirminės funkcijos (kinas), bet ir suvokiamas kartu su viešąja erdve, atsiradusia apie pastatą. Ši erdvė daugeliui iš mūsų jau spėjo tapti reprezentacine, visų pirma dėl kitoniškumo gretimųjų atžvilgiu, taip pat dėl specifinės objekto paskirties (tik čia vyksta (vyko) didžiausi nekomercinio kino projektai). Be to šis „Lietuvos“ kino teatro kompleksiskumas yra gan paradoksalus. 1965 m. išvalytame kvartale pastatytas pastatas visiškai ignoravo aplinką: atitrauktas nuo raudonosios linijos, priešais jį suformuojant tais laikais sovietinėms visuomeninėms įstaigoms privalomą, tačiau į niekur orientuotą (šiandien galime pasakyti – į Lietuviškos architektūros ir urbanistikos alma mater) kurdonerą (viešąją erdvę priešais pastatą). Taip pat pastato tūris kontrastavo su kaimyniniais pastatais, suformuotais perimetrinio užstatymo principu. Šiandien šis disonansas nebėra toks nepatrauklus, galbūt dėl savo brutalumo estetikos, kardinaliai priešingos daugeliui senesnių centrinės miesto dalies pastatų, per paskutinį dešimtmetį neišvengusių niveliuojančios fasadų renovacijos.

Nagrinėjant kultūrinės miesto funkcijos pavyzdžius, galima pastebėti vieną dalyką – net ir tobulai suformuota urbanistinė struktūra dar neužtikrina efektyvaus jos funkcionavimo ir įsitvirtinimo visaverčiame miesto gyvenime. Šiandien akivaizdu, kad bet koks kultūros centras, bet kokia visuomeninė ar privati institucija negali funkcionuoti neturėdama elementaraus verslo plano, tuolabiau – suderintos kultūrinės programos. Dar geriau, jei toks objektas yra įtraukiamas į kultūrinės funkcijos strategiją, ruošiamą savivaldybės ar valstybės valdymo lygmenyje. Daugelyje Vakarų Europos šalių, taip pat Slovėnijoje ir Čekijoje kultūrinės funkcijos objektai planuojami išnaudojant kultūrinį potencialą.

Tokiame kontekste stebina pagrindinių Lietuvos urbanistinės plėtros iniciatorių – valdžios jėgų – naimumas, kad vykdant privatizaciją ir tenkinant elementarius plėtros poreikius (kurie neišvengiami), galima pasiekti neblogų rezultatų. Kol kas susidaro toks vaizdas, kad Vilnius siekia susikurti patrauklios Europos kultūros sostinės įvaizdį sekančiomis priemonėmis: reprezentatyvūs kultūros objektai privatizuojami vengiant visuomenės dalyvavimo (tokios procedūros pasekmės matome jau post factum), kultūrinės erdvės sąskaita vystoma gyvenamojo fondo statyba. Kitaip sakant, gyvenamojo ploto standartas tampa pagrindiniu kultūros objektu (koks jo kultūriškumas jau kitas klausimas), o atraktyvios, jau susiformavusios kultūros vietos tampa miesto plėtros stabdžiais.

Dar kas svarbu – „Lietuvos“ kino teatro problema aktualizuoja primirštą kultūros politikos ir kultūros planavimo klausimą. Jei kultūros ministerija ėmėsi tarpininkauti tarp miesto ir verslo interesų grupių, bandydama užtikrinti tolimesnę „Lietuvos“ kino teatro veiklą, gal dabar yra geras laikas eiti dar toliau: inicijuoti lietuviško kultūros kapitalo forumo steigimą? Prioritetiniu tokio forumo uždaviniu galėtų būti fondo kultūrai vystyti formavimas, dalį miesto biudžeto įplaukų skiriant kultūros reikmėms: visų pirma strateginės bazės (kultūrinių industrijų žemėlapiu) kūrimui, kultūrinės funkcijos regeneracijos programoms, svarbių kultūros objektų apsaugai. Tokiu būdu būtų galima išvengti panašių problemų.